

İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Öğreniminde Üstbilişsel Farkındalık

Tevhide AKILLILAR*

Özet

Bu çalışmanın amacı, ikinci yabancı dil edinme konusuyla ilgili olarak, özellikle son yıllarda vurgu yapılan üstbiliş kavramını, çeşitli bağlamlarda tartışmaktır. Nitel bir karakter arz eden çalışmanın yöntemi, literatür taraması olup, veriler ilgili literatürden elde edilmiştir.

Kendi düşünce süreçlerinin farkında olunması olarak tanımlanabilecek bilişötesi, İngilizceden sonra ikinci yabancı dil olarak almanca öğreniminde çok önemli bir role sahiptir. Çünkü birinci yabancı dil, ikinci yabancı dil öğrenenler için bir çıkış noktasıdır. Üstbilişsel öğrenme ile birlikte, ikinci yabancı dil öğrencisi, kendi bilişsel öğrenme sistemi, yapısı ve çalışması hakkında bilgi sahibi olur. Öğrenciler ikinci yabancı dil olarak Almanca öğrenimi sürecinde, sadece İngilizce önbilgilerinden yararlanmazlar; yanı sıra dil öğrenirken edinmiş oldukları bir takım alışkanlıklardan ve stratejilerden de yararlanırlar.

Anahtar kelimeler: İkinci yabancı dil olarak Almanca, üstbilişsel farkındalık

Metacognitive Awareness in The Process of Learning German as a Second Foreign Language

Abstract

This paper aims to discuss metacognition, which has especially been emphasized in recent years in relation to the subject of second foreign language acquisition. The method of this study, which presents a qualitative character, is the review of what has been obtained from relevant literature.

Metacognition, an awareness of one's own thought processes, plays a central role in the process of learning German as a second language after English. Because the first foreign language is a starting point for the learners who are learning the second foreign language. With metacognitive learning strategies, have learners knowledge about own learning, metacognitive system and structure. The learners benefit from not only their first foreign language English's basic principles but also the habits and strategies in the process of learning German as a second foreign language.

---

* Bilim Uzmanı. E-posta: t_akillilar@hotmail.com

Keywords: German as a second foreign language, metacognitive awareness

1.Giriş

Ülkemizde yabancı dil öğretimi denildiğinde, akla ilk olarak İngilizce öğretimi gelmektedir. Bu anlayışın egemen olmasında, Türkiye’de sürdürülen yabancı dil öğretiminin çokdillilik çerçevesinde yürütülmemesinin etkisi olduğu söylenebilir. Ülkemizde birinci yabancı dil olarak İngilizce, 1997/1998 eğitim-öğretim yılında 8 yıllık eğitimin zorunlu hale getirilmesiyle, ilköğretimin 4. sınıflarından başlamak üzere ortaöğretime kadar belli ders saatlerinde öğrencilere verilmektedir. Almanca öğretimi ise sadece Fen ve Anadolu liselerinde yürütülmektedir.

2012–2013 eğitim yılı itibariyle, kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen ve zorunlu eğitimi 12 yıla çıkararak kanun ile birlikte, yeni eğitim düzenlemesine gidilmiştir. Buna göre, birinci yabancı dil öğrenme yaşı geriye çekilmiştir. Böylece İngilizce öğrenimi, ilkokul 2.sınıftan başlayacak ve 2. kademe olan ortaokulda ise, ikinci yabancı dil, seçmeli ders olarak seçilebilecektir. Bu durumda ilkokul, ortaokul ve lisede, yabancı dil olarak öğretilen diller çeşitlenecek ve ikinci yabancı dilden önce iyi bir İngilizce ön bilgisi olan öğrenci grubu ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu öğrencilerin yabancı dil öğrenmeye ilişkin tutum ve davranışları, hiç yabancı dil ön bilgisi olmayan öğrencilerden farklı olacaktır. Bu noktada, Almanca’nın ikinci yabancı dil olarak İngilizceden sonra öğretilmesi, dikkatleri dil öğrenimi sürecinde “üstbilgi” kavramına çekmektedir.

2.Üstbilgi

Üstbilgi, kişinin kendi düşünme süreçlerinin farkında olması ve bu süreçleri kontrol edebilmesi anlamına gelir (Özsoy, 2008: 713). Başka bir tanım ile üstbilgi, kişinin hali hazırda bildiklerini değerlendirmesi, belli bir durumda stratejik bilgisini etkili ve eksiksiz bir biçimde nasıl uygulayacağıyla beraber öğrenme görevinin gerektirdiği bilgi ve yeteneklerin doğru algılanması olarak tanımlanabilir (Taylor, 1999: 269). Üstbilgisel stratejiler, öğrenme süreci hakkında düşünmeyi, öğrenmeyi planlamayı, göreve dayalı aktiviteyi kontrol etmeyi ve kişinin ne kadar iyi öğrendiğinin değerlendirilmesini içerir (O’Malley&Chamot, 1990: 137).

İkinci yabancı dil öğreniminde, öğrencinin yeni karşılaştığı bir bilgiyi anlamlandırması ve öğrenmesi için, daha önceden öğrenmiş olduğu yabancı dile ilişkin ön bilgileri ve dil öğrenim tecrübelerini hatırlaması oldukça önemlidir. Bu ön bilgilerinin farkında olan öğrenciler, dil öğreniminde geçirmiş oldukları deneyimlerden üst düzeyde faydalanırlar. Çünkü onlar, dil öğrenim sürecini doğru olarak analiz edebilen, neyin

kendilerini başarıya ya da başarısızlığa götürdüğünü fark edebilen öğrencilerdir. Dolayısıyla, bu öğrenciler, bu süreci doğru değerlendiremeyenlere göre yabancı dil öğreniminde avantajlı durumdadırlar.

İkinci yabancı dil öğreniminde kendi düşünce süreçlerinin farkında olan öğrenciler, daha “özerk” bir tutuma sahip olur. Bu özerk tutum sayesinde, öğrenciler dil öğreniminde öz yeterlik algılarını ve öz düzenleme becerilerini geliştirebilirler. Öz yeterlik, bireyin belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri organize edip başarılı olarak yapma kapasitesine ilişkin kendi yargısıdır (Bandura, 1986: 391) (akt: Senemoğlu, 2005:230). Diğer bir deyişle, bireyin gelecekte karşılaşılabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derecede başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır. Gelecekte karşılaşılabilecek güç durumlara örnek verecek olursak, örneğin: Almanca dersinden bir sınava girme, topluluk önünde almanca konuşabilme vs. Senemoğlu’na göre (2005:231), öz yeterlik, bireyin farklı durumlarla baş etme, belli bir etkinliği başarma yeteneğine, kapasitesine ilişkin kendini algılayışıdır, inancıdır, kendi yargısıdır. Öz düzenleme ise bireyin kendi davranışlarını gözleyip, kendi ölçütleriyle karşılaştırarak yargıda bulunması ve gerekiyorsa davranışlarını ölçütlerine uygun hale getirmesidir. Diğer bir deyişle, öz düzenleme, bireyin kendi davranışlarını etkilemesi, yönlendirmesi, kontrol etmesidir (Senemoğlu, 2005:231). Bu noktada, karşımıza üstbilişsel öğrenme ile ilgili olan özerk öğrenme kavramı çıkmaktadır. Wenden (1983) dil öğrenim etkinliklerine dayalı olarak, öğrenen özerkliği ile ilgili, sekiz soru ve bu sorulara karşılık verilen yargılar üzerinde durur:

Öğrenmeyi Bilme (Knowing about learning)

Soru: Dil nasıl çalışır?

Yargı: Öğrenenler dilbilim ve sosyodilbilim prensipleri hakkında yargıda bulunurlar.

Soru: Bir dili öğrenmek neye benzer?

Yargı: Öğrenenler bir dilin nasıl öğrenildiği ve dil öğreniminin neye benzediği konusunda yargıda bulunurlar.

Planlama (Planning)

Soru: Neyi, nasıl öğrenmeliyim?

Yargı: Öğrenenler dilbilimsel amaçları, kaynakları ve kaynak

Soru: Neye önem vermeliyim?

kullanımı hakkında bir karara varırlar.

Yargı: Öğrenenler özel dilbilimsel öğelere öncelik vermeye karar verirler.

Soru: Nasıl bir değişiklik yapmalıyım?

Yargı: Öğrenenler dil öğrenimi hakkındaki hedeflerinde değişiklik yapmaya karar verirler.

**Bireysel Değerlendirme
(Self-evaluation)**

Soru: Nasıl yapıyorum?

Yargı: Öğrenenler, dili daha iyi nasıl kullanacaklarını tespit ederler ve ihtiyaçlarını tanımlarlar.

Soru: Neye erişiyorum?

Yargı: Öğrenenler, bir etkinliğin ya da stratejinin yararlı olup olmadığını tespit ederler.

Soru: Öğrenmemden ne kadar sorumluyum? Dil öğrenimi beni nasıl etkiliyor?

Yargı: Öğrenenler dil öğreniminin nasıl olduğu ve neye benzediği konusunda tespitte bulunurlar.

Wenden'in öğrenen özerkliği kapsamında *öğrenmeyi bilme, planlama ve değerlendirme* başlıkları altında yönelttiği bu sorular ve sorulara karşılık gelen yargılar, Brown ve Paliscar (1982) tarafından "**üstbilişsel stratejiler**" kapsamında ele alınmaktadır (O'Malley ve Chamot, 1990: 102).

Oxford'a göre üstbilişsel stratejiler, dolaylı öğrenme stratejilerinden olup, kendi aralarında *öğrenmeye yoğunlaşma, öğrenmeyi düzenleme ve planlama* ve *kendi öğrenmesini değerlendirme* olarak 3'e ayrılmaktadır.

Öğrenmeye Yoğunlaşma

- Gözden geçirme ve geçmiş bilgilerle ilişkilendirme
- Dikkat etme
- Dinlemeye odaklanmak için konuşmayı erteleme

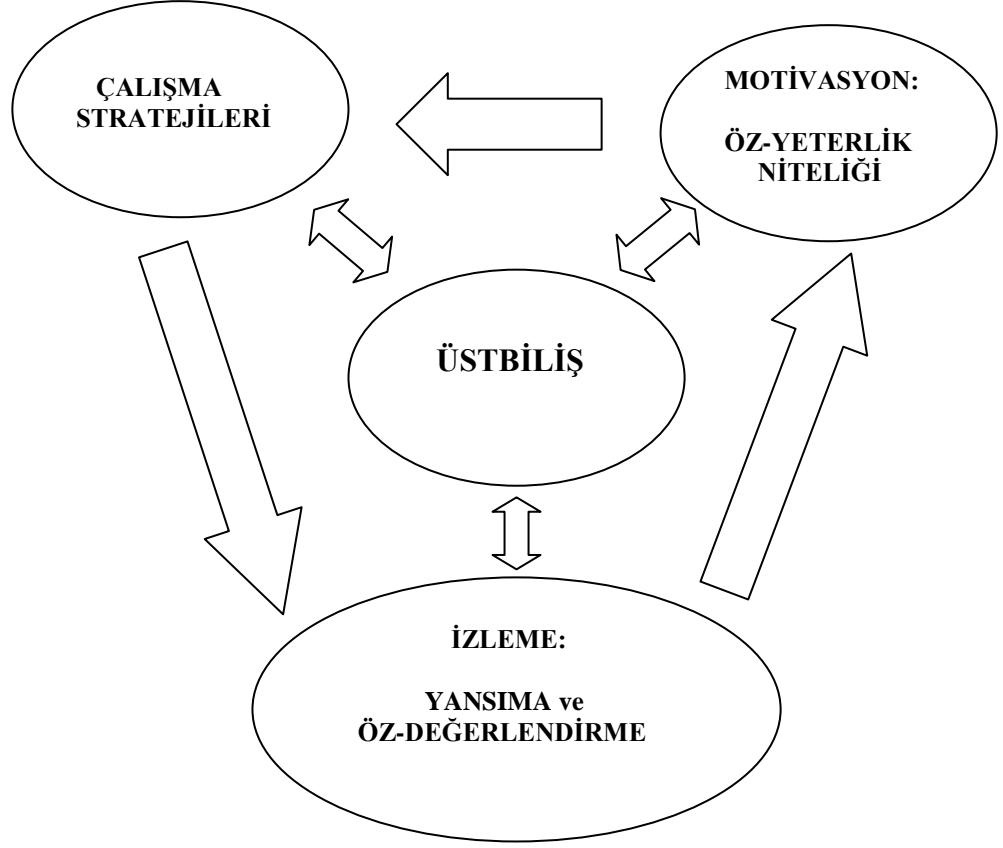
Öğrenmeyi Düzenleme

- Dil öğrenimine dair bilgi edinme
- Örgütlenme
- Hedefleri belirleme

- d. Öğrenme görevinin amacını tanımlama
  - e. Uygulamalar yapmak için fırsat arama
- Bireysel Olarak Öğrenimini Değerlendirme***
- a. Kendini izleme
  - b. Kendini değerlendirme

Yapılmış olan sınıflandırmalardan da anlaşıldığı üzere, dil öğrencisinin kendi zihinsel faaliyetleri hakkında fikir yürütmesi, öğrenme sürecini izlemesi ve dil öğrenim sürecini başarıya götürecek hedefler belirlemesi üstbilişsel beceriler içinde yer almaktadır.

İkinci yabancı dil olarak Almanca öğreniminde, öz yeterlik algılarını ve öz düzenleme becerilerini geliştiren öğrenciler, özerk öğrenen konumuna geldiklerinde, üstbilişsel stratejilerden yararlanabilirler. Burada öğrencinin birinci yabancı dili olan İngilizce bilgisinin, İngilizce öğrenimindeki motivasyonunun ve kullandığı stratejilerinin önemi oldukça fazladır. Pierce, bir özyeterlik niteliği olan motivasyon ile çalışma stratejilerinin ve bireyin kendisini izlemesi arasında döngüsel bir etkileşim olduğu, üstbilişin bunları hem etkilediği hem de etkilendiğini aşağıdaki şemada göstermiştir (Pierce,2003).

Kaynak: Pierce (2003); “Metacognition: Study Strategies, Monitoring and Motivation”

Şemaya göre, motivasyonun çalışma stratejilerini; çalışma stratejilerinin izlemeyi; izlemenin ise motivasyonu etkilediği görülmektedir. Üstbiliş kavramı ise çalışma stratejileri, motivasyon ve izleme kavramlarını hem etkilemektedir, hem de bu kavramlardan etkilenmektedir.

Öncelikle, öğrencilerin yabancı dil öğrenim sürecinde, kendi öğrenmelerinin rehberliklerini üstlendikleri birer birey haline gelmeleri için, öğrencilere başarı tattırılmalıdır. Bu başarı ile birlikte öğrencilerin motivasyonu yükseltilmelidir. Böylece öğrencilerin üstbilişsel stratejilerden faydalalanarak, farkındalık geliştirmeleri sağlanabilir.

3.Öğrenenler Almanca Öğreniminde Üstbilişsel Stratejileri Kullanırken, Birinci Yabancı Dilin Kaynaklık Ettiği Bilişsel Stratejilerini Nasıl İşe Koşmalıdırlar?

Son zamanlarda yapılmış olan araştırmalar, iki dilliliğin dil öğrenimi sürecini olumlu olarak etkilediğini göstermektedir (Kocianová 2005; Schweizer:2008). Birinci yabancı dil öğreniminde, dil öğrencisi anadilinden ya da öğrenme tecrübelerinden kaynaklanan bilgilerini, yabancı dil öğrenme sürecine aktarır. Buna göre anadili ediniminin iki temel dayanağı bulunmaktadır; (Neuner&Hufeisen ,2001: 32)

Anadili Edinimi:

- Genel dil edinim yeteneği
- Öğrenme ortamı

Anadilde sahip olunan bilgiler, daha sonra öğrenilecek olan yabancı dillere aktarılır. Bu aktarım şöyle gösterilebilir;

Birinci Yabancı Dil Öğrenimi:

- Genel dil edinim yeteneği
- Öğrenme ortamı
- Bireye özgü dünya- ve öğrenme anlayışı, öğrenme stratejisi
- Motivasyon
- Yetenek
- Anadili (L1)

Anadilinin üzerine bir yabancı dili öğrenmiş olan yabancı dil öğrencisi, ikinci yabancı dil öğreniminde, daha önceden sahip olduğu birinci yabancı dil bilgisini de dâhil eder:

İkinci Yabancı Dil Öğrenimi:

- Genel dil edinim yeteneği
- Öğrenme ortamı
- Bireye özgü yaşam- ve öğrenme anlayışı, öğrenme stratejileri
- Motivasyon
- Yetenek
- Bireysel yabancı dil öğrenme anlayışı ve stratejiler
- Kendi öğrenme stili hakkında bilgisi
- Anadili (L1)
- Birinci yabancı dil (L2)

Benzer düşünceleri, dil edinimi üzerine araştırmalar yapan Klein da savunmaktadır. Klein 'a göre (1984: 17) dil hâkimiyetinde bilişsel gelişim ile bağlantılı ve ilk dil (anadil) ile gelişmek zorunda olan bazı temel unsurlar, başka dillerin öğrenilmesinde hazır durumdadır.

Almancayı ikinci yabancı dil olarak öğrenen üniversite öğrencilerinin kullandıkları dil öğrenme stratejilerine bakıldığında da,

öğrencilerin birinci yabancı dilleri olan İngilizceden ve dil öğrenim tecrübelerinden yararlandıkları görülmüştür. Öğrenciler, diller arası karşılaştırmayı esas alan bir yabancı dil öğretimi sayesinde, öğrenmekte oldukları ikinci yabancı dillerine işlerlik kazandırdıklarını belirtmişlerdir (Akıllılar, 2010: 68; Dellal&Günak, 2009: 84).

Öğrencinin birden fazla yabancı dili konuşabiliyor olması, öğrenciye iletişim durumunda diller arasında değişiklik yapmasına da imkân verir. Bu değişiklik ancak öğrencinin kendine has geliştirdiği üstbilişsel stratejiler ile sağlanabilir. Öğrencinin üstbilişsel stratejilerden yararlanarak diller arasında yapacağı bu değişiklik, iletişimini aksatmamasına ve bu süreci başarı ile tamamlamasına yardımcı olur. Bu değişiklik, almanca olmayan bir ögenin dile dâhil edilerek, "almancaştırılması" ya da evrenselleşen İngilizce bir kelimenin kullanılması ile de sağlanabilir.

Örneğin öğrenciden beklenen, almanca kelime bilgilerini kullanarak kurallı bir cümle oluşturmasıdır. Öğrencinin kuracağı bu cümlede, almanca herhangi bir kelimeyi hatırlayamadığını varsayalım. Bu durumda öğrencinin, iletişimini sekteye uğratmamak adına kullanabileceği İngilizce bir kelime, iletişimde can simidi görevini üstlenebilir.

Örnek Cümleler:

- Wir sind auf der **Meeting**.
(auf der Sitzung) (hatırlanamayan almanca kelime)
- Ich bin am **Airport**.
(am Flughafen) (hatırlanamayan almanca kelime)
- Ich bin ein Student at **university**.
(an der Universitaet)
(hatırlanamayan almanca kelime)
- Ich gehe **shoppen**.
(einkaufen) (hatırlanamayan almanca kelime)

Burada öğrencinin, almanca öğrenimi esnasında, deklaratif (bildirimsel) ve prosedürel (yordam) bilgisine kaynaklık eden dil, ana dilinden ziyade birinci yabancı dil bilgisidir.

İkinci yabancı dil olarak almanca öğrenimi sırasında, öğrenci kendi dil öğrenim sürecine nesnel bir bakış açısıyla yaklaşır ve bu sürecin yöneticisi ve yönlendiricisi olur. Öğrencinin bilişsel sürecini değerlendirdiği üstbilişsel stratejileri harekete geçirmesi, onun ikinci yabancı dil öğreniminde daha başarılı olmasına olanak sağlar. Örneğin; öğrenci, ikinci

yabancı dili olarak almanca öğrenimi sırasında, birinci yabancı dilin kaynaklık ettiği aşağıdaki üstbilişsel stratejileri işe koşabilir:

- İngilizce öğrenirken, yapmış olduğum hatalardan yola çıkarak, almanca öğrenimimi buna göre düzenlemeye çalışıyorum.
- Öğretmenin dersi almanca sunumu sırasında, ana dilimden ziyade İngilizcesi ile ilişkilendiriyorum.
- Almanca bir metni okurken, aynı metnin İngilizcesini de okuyup, iki dili analiz etmeye çalışıyorum. (Altyazısı İngilizce olan almanca bir film, İngilizcesi ve Almancası yan yana sunulan metinler...)
- İngilizceden gelen bilgimi göz önünde bulundurarak, almanca öğrenimimin hangi aşamada olduğunu kıyaslıyorum, böylece almanca öğrenimimdeki gelişmem hakkında düşünüyorum.
- Almanca ve İngilizceyi karşılaştırarak çalıştığımda, ezberden uzaklaşıp, daha anlamlı öğrendiğimi görüyorum.
- Almanca konuşurken, İngilizce telaffuzundan kaynaklanan hatalarımı fark edip, bu hatalarımı kaygılanmadan düzeltmeye çalışıyorum.
- Almanca konuşurken kullanmak istediğim almanca bir kelimeyi hatırlayamazsam, İngilizcesini işe koşuyorum. Böylece, iletişimde bir duraksama oluşmasına engel oluyorum.

Schraw ve Graham'a (1997) göre, bilişötesi bireylerin kendi bilişsel performanslarını izlemelerini ve düzenlemelerini sağladığından etkili öğrenmenin önemli bir ögesi olarak değerlendirilmektedir (akt: Yurdakul&Demirel, 2011: 82). Bu yüzden dil öğreticileri, yabancı dil öğrenimi sürecinde, öğrencilerin üstbilişsel becerileri kazanmalarına rehberlik etmelidir.

Sonuç

Çalışmadan anlaşıldığı üzere, Türkiye'de çoğunlukla birinci yabancı dil olarak öğrenilen ve öğretilen dil İngilizcedir. İngilizcenin ardından ikinci yabancı dil olarak Almanca'nın öğrenildiği ve öğretildiği durumlarda, İngilizce, Almanca öğrenimini kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Olumlu transfer yardımı ile, öğrencilerin Almanca öğrenimleri sırasında, İngilizceden çağrışımlar yaparak, iki dil arasındaki bağlantıları kurmaları, bu öğrencilerin dil öğrenimlerine hakim olduklarının birer göstergesi olarak kabul edilebilir.

İki dil arasındaki olumlu etkileşim, aynı zamanda öğrencinin yabancı dil öğreniminde duyduğu kaygıyı azaltacaktır. Kaygıdan uzaklaşan bir öğrenci, kendi dil öğrenimi hakkında daha net yargılara sahip olacaktır. Dil öğreniminde neye önem vermesi gerektiğini, başarısına engel oluşturan durumlardan nasıl sıyrılması gerektiğini bilecektir. Birinci yabancı dil

öğreniminde edinmiş olduğu bilgi ve tutumları, ikinci yabancı dil öğrenimine gelişigüzel değil sistemli bir şekilde aktaracaktır. Böylece öğrenci ikinci yabancı dil öğreniminde, kendine has geliştirdiği üstbilişsel stratejileri kullanacaktır. Bu stratejiler, öğrencinin kendine özgü dilsel bir farkındalık oluşturmasını sağlayacak ve dil öğrenim sürecini başarılı ile yürütmesine izin verecektir.

Kaynakça

- Akılılılar, T. (2010). Almanca Öğretmenliği Bölümü Öğrencilerinin Almanca Öğrenimleri Sırasında Kullandıkları Dil Öğrenme Stratejilerinin İncelenmesi. Dicle Üniversitesi Örneği. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) Dicle Üni. Sosyal Bilimler Enst., Diyarbakır.
- Dellal, N.&Günak D. (2009). İkinci Yabancı Dil Olarak Almanca Öğrenen Öğrencilerin Birinci Yabancı Dil İngilizceye Bağlı Öğrenme Stratejileri. Dil Dergisi. S:145, 64-85.
- Hufeisen, B.&Neuner, G. (2001). Mehr als eine Fremdsprache effizient lernen: Tertiärsprachen lehren und lernen in Europa. Beispiel Deutsch als Folgefremdsprache nach Englisch" Workshop Bericht Nr. 11, Graz 28. November- 2. Dezember 2000. Erişim tarihi ve adresi: 18 Temmuz 2009, http://www.ecml.at/documents/reports/wsrep112G2000_11.pdf
- Kocionava, M. (2005). Metasprachlicher Fähigkeiten zweisprachiger Kinder. Dissertation Arbeit. Ludwig-Maximilians-Universität. München.
- O'Malley J.M.&Chamot A.U. (1990). Learning Strategies in Second Language Acquisition. Cambridge University Press.
- Oxford, R.L. (1990). Language Learning Strategies- What Every Teacher Should Know New York: Newbury House Publishers.
- Özsoy, G. (2008). Üstbiliş. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 6(4),713-740.
- Pierce, W.(2003). Metacognition: Study Strategies, Monitoring and Motivation,"<http://academic.pg.cc.md.us/~wpeirce/MCCCTR/metacognition.htm>, Erişim tarihi: 20.08.2012.
- Schweizer, M.(2008). Die Förderung des Zweitspracherwerbs am Beispiel eines Jungen einer Vorbereitungsklasse. Wissenschaftliche Hausarbeit, Pädagogische Hochschule Ludwigsburg.
- Senemoğlu, N.(2005). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Gazi Kitabevi.
- Taylor, S.(1999). Better learning through better thinking: Developing students metacognitive abilities. *Journal of Collage reading and learning*. 30(1),34.

Yurdakul, B.&Demirel Ö.(2011). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Üstbiliş Farkındalıklarına Katkısı. 1(1),71- 85.